

Vårsvargen

Årgång 26 nr. 1. Juni 2019. Pris 40 kr.
NÅS HEMBYGDSFÖRENING

Rune Lindströms skiss till scenen i Ingmarsspelen från 1958.

Ingmarsspelen fyller 60 år i år. Den första affischen som byttes redan andra året.

Brandgula liljor odlades vid prästgården i Nås redan 1734 enligt Linné, och har sedan dess spridits runt hela Nås.

Nåsvargen

Ges ut av Nås Hembygdsförening.

Utkommer med 2 nr/år.

Lösnummer 40 kr. Prenumeration: 40 kr+porto.

Ansvarig utgivare

Dåpp Inger Larsson

Tel. 0708778601

Epost: Inger.Larsson@su.se

Redaktion

Dåpp Inger Larsson, 0708778601

Inger.Larsson@su.se

Pej (Per-Erik Jonth), 0702649123, 0281-30080

pejont@gmail.com

Niklas Nåsander, 0703222189, 0281-30048

niklasnasander@gmail.com

Nås Hembygdsförenings styrelse

Ordinarie ledamöter

Ordf. Ingvar Rosén

V. ordf. Bengt Ehnström

Sekr. o byggnadsantikvarie Eva Fransson

Gårdsfogdar Lennart Blixt, Torsten Eirydh

Kassör o serveringsansv. Marianne Flodin

Magasinsfogde Bengt Ehnström

Utställningsansvarig Skans Vicky Airey

Facebookansv. Justina Evans Ward

Suppelanter

Kerstin Söderman, Willy Gustavsson,

Ulf Närsjö, Mats Jonth, Henrik Sandahl

Per-Erik Jonth

www.nashembygd.se

Redaktionen har ordet

Nåsvargen håller på att ömsa skinn och bli lite färggladare, men alla äldre bilder är ju fortfarande svartvita.

...Älven, eller snarare älva, har alltid haft stor betydelse där den delar centralbygden med ungefär lika stor bebyggelse på varje sida. Dömmä på ar sia, dôm e ju int riktigt sôm vi på dessa sia... hä vet ju allä sôm bo på rätt sia. Vårfloden blåste bort, men vi har träffat dem som var med på den tiden flottningen gick på högvarv och kan berätta om hur det var. Vi får också en historisk bakgrund eftersom flottningen har gamla anor och verksamheten faktisk har präglat livet i Nås i många hundra år med Bergslaget i spetsen.

...När Linné passerade Nås i augusti 1734 noterade han bl.a. detaljer från näringsliv och flottning liksom växter i prästgårdens trädgård.

Och, inte att förglömma, Ingmarsspelen fyller 60 år i år!

Bidra gärna till *Nåsvargen*. Smått som stort. Hör av dig till redaktionen senast 1 oktober för vinternumret 2019.

Härlig sommar!

Om du vill prenumerera på *Nåsvargen* kontakta Pej (Per-Erik Jonth) och beställ tidningen. Du får den i posten med inbetalningskort på 40 kr + porto till Nås Hembygdsförening.

Om du vill bli medlem i Nås Hembygdsförening kontakta Marianne Flodin, tel. 0281-30524. Medlemsavgift 100 kr/år.

Om du vill hjälpa till med arbetet i föreningen kontakta Ingvar Rosén, tel. 0705692260. Allt slags kunnande är väl-kommet!

*Söker du gamla nummer av *Nåsvargen*. Kontakta Pej*

Gunnar Tysks minnesfond

Utdrag ur stadgarna:

Fonden har bildats genom insamling från allmänheten med anledning av Gunnar Tysks bortgång 1976-01-14.

Ändamål: Avkastningen skall gå till ändamål som främjar hembygdskulturen i Nås.

Förvaltare: Fonden förvaltas av Nås hembygdsförenings styrelse vilken har efter inforan av yttrande från en representant för Gunnar Tysks anförvanter besluta om till vem eller vad fondens avkastning skall gå.

Utdelning: Utdelningen sker när förvaltaren så bestämmer, dock högst en gång per år.

Kondoleansmottagare: Britt-Marie Wiklund, tel 0281-30198, Heden 28, 78053 Nås.

Kassör: Marie Paavalainen, tel 0281-30089, Stationsområdet 222, 780 53 Nås.

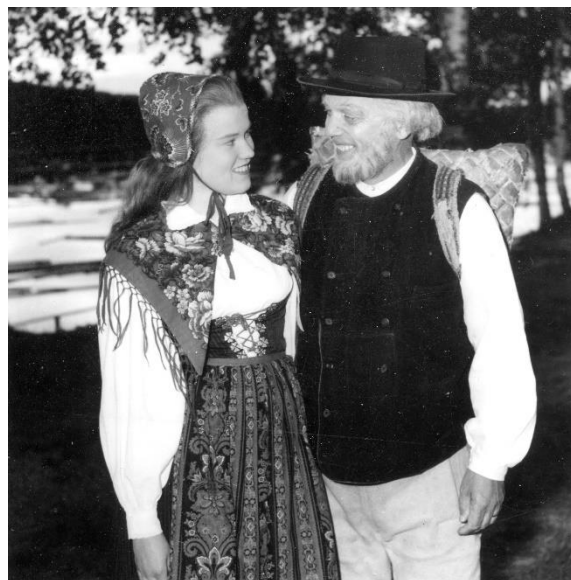
Postgiro: 4401600-4, Gunnar Tysks minnesfond.

Ingmarspelen 60-år i år

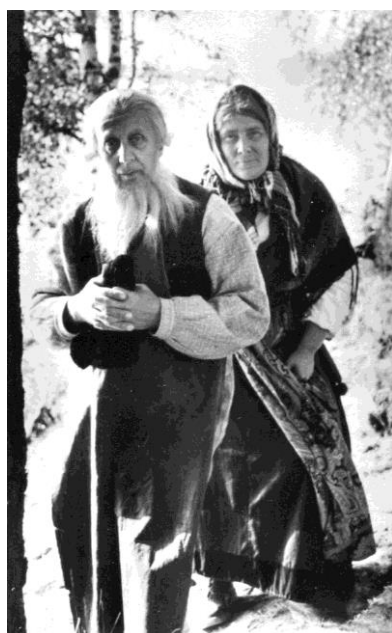
Ingmarspelen firar 60-årsjubileum i år och inte en enda föreställning har ställts in. Inte ens urpremiären som inleddes med ett våldsamt åsk- och regnoväder. Det fick nog många att tänka på den dagen i juli 1896 när jerusalemsfararna lämnade Nås. När hästskjutsarna nått borgbyarna på väg till järnvägsstationen i Vansbro bröt ett våldsamt hagel- och åskoväder ut. Vi minns med hjälp av några bilder från de första åren. Den första affischen, här återgiven på framsidan, blev inte särskilt uppskattad. Andra året fick spelen den affisch som används än i dag. Den var skapad av konstnären Sören Dahl som bodde i Nås.

Margareta Jonth var med i spelen redan 1959, och bidrog ”bakom scenen” med sången ”Nu står jag på min resa”. Här tillsammans med Joe Lind 1961 som vikarie för Gunnel Lindholm i rollen som Gunhild några år senare.

Tims Halvar, Karin och lillflickan Kisti i samtal med Ingmar Ingmarsson. Alla större roller var besatta med professionella skådespelare de första åren.

Hök Matts – Georg Thunstedt och Brita – Elsa Schultberg. Lägga märke till att alla skådespelare och även spelmanslaget var sminkade och bar peruker för att ge en illusion av 1890-talet. Rune Lindström var mycket noggrann med detta och alla blev granskade och godkända inför varje föreställning.

”Det har kommit ett brev från vår broder Hellgum...” Bönmötet när brevet från Hellgum lästes upp var från början mycket formellt. Församlingsmedlemmarna satt på sina bänkar med ryggarna mot publiken och lyssnade andäktigt. I dag är bänkarna bortplockade och mötedeltagarna rör sig över hela scenutrymmet.
Alla foton: Gunnar Tysk.

Vi skulle gärna vilja visa fler bilder från de första åren – gärna på nåsbor som var med i spelen, på eller bakom scenen eller bidrog på något annat sätt. Hör av dig till Pej om du har några bilder för *Nåsvargen*.

Flottning i Västerdalälven

Det som är slipstensgrufwa för Orsa sockn, dikande för Mora, laggande för Elfdalen, skiutande för Särna, smidiande i Lima, skinnande för Malung, är här för Nås pastorat kabbars huggande och transporterande til Falun. Kabbarna läggas i strömmen, släppas med floden neder, hwarest åtskilliga karlar skola wara tillstädes med båtar, at skiuta dem från landet, lossa dem i forsarna etc., hwilket är ett nog hazarderligt arbete. (kabbe=grov trästock)

Så skrev Carl von Linné den 10 augusti då han passerade Nås socken på sin resa genom Dalarna 3 juli – 17 augusti 1734. Redan dagen innan hade han noterat att *I floden Noret låg wid landswägen så många kabbar, att det aldeles betäckte wattnet, hwilka då floden kommer, släppas lösa genom den nedanför häftade sluss och transporteras så Dahlelfwen nedföre åt Falun.* (Linnés Dalaresa 9–10 augusti 1734. Ca. 11 dagar senare enl. nuv. kalender).

Vi vet självfallet inte exakt hur länge flottningen i Västerdalälven då hade pågått. Vi vet däremot med vissnet att gruvbrytningen i Falu gruva hade pågått sedan mitten av 1200-talet. Det första vittnesbördet om gruvbrytningen är ett välkänt bytesbrev från den 16 januari 1288 där biskopen Petrus Elofsson i Västerås återförvärvar en åttodel i Kopparberget, vilket han förut förvärvat men överlätit på sin frände Nicolaus Christinæsson men ”må gå tillbaka till oss och vår kyrka” mot det att Nicolaus Christinæsson i stället får gården Fröslunda i Harakers församling i Västerås stift.

Flottare, slutet av 1960-talet. Foto: Gunnar Lindholm.

Kopparberget i Falun var sedan 1200-talet Sveriges äldsta, verkliga storförbrukare av ved och virke. Berget låg nära vatten. Genom sjön Runn fanns förbindelse med älvarna och Dalarnas inre vidsträckta skogsområden. Virke förbrukades i stora mängder, dels genom de många timmerbyggnationer som krävdes både över och under jord, dels vid själva bergsbrytningen som länge skedde genom s.k. tillmakning, vilket innebar att berget hettades upp med stora vedbräror för att bli skört och lättbrutet. Ved krävdes också för malmens rostning och smältning, och vedåtgången vid Kopparberget blev enorm. Skogarna runt Kopparberget föröddes och 1607 förbjöd Karl IX avverkning av skog inom en mils radie från Falu gruva. Det har beräknats att vedåtgången vid gruvan 1610 uppgick till ca 40 000 kubikmeter. 1640 hade förbrukningen ökat till ca 90 000 kubikmeter. Det tidigaste dokument som har något att säga om ordnad flottning är ett intyg om att falurådmannen Anders Mattsson var ”den som Anno 1631 begynte att med stor bekostnad inrätta flotteri i Västerdalarna.” I mars 1648 höll landshövdingen Johan Berndes, åtföljd av bland andra bergmästaren vid Stora Kopparberget Hans Lybecker, ett möte i Nås med representanter för Västerdalarna allmoge. Resultatet blev ett kontrakt med allmogen i Floda, Nås, Järna, Äppelbo och Malungs socknar om regelbundna leveranser till ett faluföretag av timmer, sågstockar och gruvved av bestämda mått och till visst pris. Kontraktet med västerdalingarna stadfästes 1649 genom ett av drottning Kristina utfärdat privilegiebrev. Genom Linnés iakttagelser och anteckningar, och senare genom A.A. Hülpers som reste i Dalarna 1757, vet vi dock idag med bestämdhet att flottningen i Västerdalälven hade pågått i mer än tvåhundra år då den lades ner 1971.

Flottning har till största delen varit en företeelse främst inom Värmland och Dalarna och norrut i Sverige. Ångermanälven och Dalälven hade de längsta flottlederna i landet år 1960 med sina drygt 3600 km flottled. Under senare delen av 1800-talet hade flottlederna byggts ut vilket innebar att ödemarkerna öppnades och landskapet förändrades radikalt. Bäcker, åar och älvar stenrensades, här och var rätades älvsträckor ut, stenkistor och flottningsrännor byggdes, inte sällan i obanad terräng. Ledbommar lades ut och s.k. dykdalber, moringar och sänkstöd anlades på sjöar eller bredare älvsträckor. Vindskydd och övernattningskojor byggdes längs älvstränderna. De stora

skiljena var spektakulära inslag i landskapsbilden med älvarna ofta täckta av timmer kilometervis uppströms skiljestället. Vid flottningssäsongen 1970, den 17 juli, var Dalälven helt täckt med virke från Tägtens skiljeställe vid Kvarnsveden och cirka 7 km uppströms Dalälven. Vintertid var lugnvattnen i älvarna täckta med timmer i s.k. flatvälter för att ges tid att torka inför vårflottningen. Även på sjöar fanns stora avlägg, s. k. isavlägg. Så t.ex. på Klackviken i Bysjön dit virke kördes först med häst och sedan på lastbil och lades på isen. Det fick sedan bogseras över Bysjön för att flottas genom Noret och ner i Västerdalälven. (läs mera om detta i Sten Johanssons berättelser i detta nr av Nåsvargen).

Flottningen i landet nådde sin största omfattning redan på 1930-talet varefter den långsamt minskade. Avvecklingen av flottningen tog sin början under 1950-talet och accentuerades under 1960-talet. Flottningen fick nu stå tillbaka för starkt ökande insatser på skogsbilvägsnätet. Avvecklingen skedde genom att de arbetsdryga biflottlederna först togs ur bruk. Flottningen i småvattendragen hade inneburit mycket stora arbetsinsatser för relativt begränsade virkesmängder. Kostsamma dammbyggnader hade krävts för att kunna spara ihop tillräckligt med vatten för flottningen osv. Arbetsinsatserna var också i regel förlagda till otillgängliga terrängavsnitt vilket naturligtvis fördröjde verksamheten. Förlusterna genom att en viss procentandel av virket alltid sjönk under den långa färden nedströms tillhörde också minusposterna i nedläggningskalkylen. Andra poster på minussidan var säsongsbundenheten. Skogsindustrin började nu alltmer kräva jämnare virkestillförsel över året, den kostsamma barkningen för att möjliggöra torkning inför flottningen kunde avvaras vid biltransport och barkningen ske vid industrierna och inte som förr i skogen. Detta gällde särskilt de stora mängderna frodvuxen massaved, där sjunkprocenten alltid var förhållandevis hög.

Den äldre dalälvsflottningen, fram till 1800-talets mitt hade alltså att svara för långtransporten av ved till Falu gruva och till den såg vid Domnarvsforsen i Stora Tuna som anlagts i mitten av 1600-talet och som därefter kommit i Stora Kopparbergs Bergslags ägo. Skogarna längs Västerdalälven och dess bivattendrag kom att bli det huvudsakliga virkesfångstområdet. Västerdalälven från Fulunäs till sammanflödet med Österdalälven är 24 mil. Till en början var det uteslutande Stora Kopparbergs Bergslags AB som flottade men i mitten av 1800-talet uppträdde även andra intressenter som t ex. Korsnäsbolaget. För att få ordning på verksamheten och dela på kostnaderna fastställdes den 27 maj 1865 *Reglemente för flottning av trävaror å Wester-Dalelfven samt å Dalelfven efter Elfvarnes förening från Djurås i Gagnef till Thorsångs flottbro samt på i Wester-Dalelfven utfallande Wanån*. Flottningen i Dalälvarna lades ner i och med flottningssäsongen 1971.

Ur: Kostnadsutvecklingen inom flottningen i Dalälven 1900 – 1970.

<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:139374/FULLTEXT01.pdf>

Arne Sundquist, Skogsgården, Orsala

Flottare i Nås omkring sekelskiftet 1900. Fr.v. Lars Svedman, Frits Nilsson, Dalmans Olov Olsson, Hag Lars Jonsson, Finns Erik Larsson, Fins Lars Larsson, Bergens Olov Larsson.

Figuren längst till höger är en docka som symboliserar slutändan på rumpan.

Bild: 298 Nås hembygdsförenings arkiv.(Original hos Byns Mats Larsson)

Något om flottningen i våra sjöar och älvar i Nås.

Flottningen, eller timmerflottning var det som gällde för att transportera timmer och massaved från skogarna i inlandet fram och ner mot kusten till sågverken, gruvor eller senare till annan förädling. På våra vattendrag här i Nås transporterades det årligen avsevärda mängder timmer och massaved fram till Västerdalälven för vidare färd ner mot industrin. Det låg timmer varje år på Flatsjön, Kvarntjärn, Slogtjärnarna, Närssjön, Långsjön och Grycken. Virket flottades genom dammen i Lindesnäs, ut i Äskan och ner till Bysjön. Över Bysjön skulle allt virke flottas för vidare färd utöver längs Västerdalälven.

Sten Johansson (f 39) från Håvberget minns mycket väl sin tid som flottare på Bysjön åren 1954 – 55. Han ingick då i ett flottarlag som bestod av basen Arnold Viklund, Lissjanis Olle, Täpp Tage, Mittsjöbo Lars och Knut samt Bror Schedin. De hade två motorbåtar av plåt, döpta till GÖSTA och PÅL. Deras personliga utrustning bestod av vanliga arbetskläder, flottarstövlar och en rejäl båtshake. (Flytvästar och mobiltelefoner fanns vid den här tiden inte med i utrustningen.)

Sten berättar att då virket kom från Äskan så hade de tidigare lagt ut läns för att fånga upp virket. Under tiden som virket kom längs Äskan från Dammen i Lindesnäs så fanns även vakter utplacerade på ”kinkiga” platser där det lätt kunde bli en ”bröt”. När tillräcklig mängd virke fångats upp i länsen, så stängdes dammluckorna i Lindesnäs. Därefter blev det att dra ”flotet” över Bysjön och fram mot Västerdalälven. Sydlig vind var ett måste, det gick inte att dra i motvind, då hände lätt att timmer trycktes under länsen och drev iväg i motsatt riktning. Hade de otur kunde de bli ”värfast” i flera dygn. En av medarbetarna i laget som brukade bli ivrig och ville att de skulle prova dra ändå, brukade säga ”änt dä lite sönnä i ändå”, trots att det var ”rejält nolavär”. När flotet kom fram till älven, då var det viktigt att vattenståndet var högre i Bysjön än i älven, annars blev det stopp ett tag tills vattenståndet höjdes i Bysjön. På Orsalen fanns också stora mängder timmer som skulle flottas fram till älven, Sten minns fortfarande att han hade en viktig uppgift vid brofästena under vägen till Lindesnäs. Det gällde att se till att allt virke höll sig kvar innanför länsen.

Rumpningen

Rumpning är ett annat ord för slutstädning. Under själva slussningen av virket i de rinnande vattnen och flottningen över sjöarna, så blev det alltid virke kvar både här och där. Därför så skedde det alltid en efterkontroll längs stränderna där kvarglömda stockar och massavedsbitar drogs fram i strömfåran – vattnet för att slutligen dras fram till älven. Det var viktigt att detta skedde innan rumpan kom i älven fram till Nås. Sten berättar att detta moment kunde stundtals vara ganska arbetskrävande. Flottningen i Bysjön brukade bli klar i månadsskiftet juni – juli.

Sveriges största isavlägg!

I början på 1960-talet, närmare bestämt 1962, så kom stora mängder timmer och massaved att läggas upp på Klackviken. Isen förstärktes genom att vatten pumpades upp på isen och fick frysa till, trots detta hände det ändå missöden så att fordon ibland gick igenom isen. Nu var det förutom hästar och traktorer, också ett stort antal lastbilar som lade upp virke på viken. Förutom lastbilarna från Nås och Lövsjön, så kom det också 7 – 8 lastbilar från Fredriksberg med virke från Billerud. Virket från Fredriksberg tumrades in av Dopp-Lars från Skansbacken, Lars hade en rastkoja på isen som kontor.

Nu hade Bergslaget i Nås fått en ny jägmästare som hette Nelsén. Han informerade om att virkesupplägget på Klackviken denna vårvinter var Sveriges största isavlägg.

Sten var med på maskinbarkning och ströläggning av virke, även att med maskinell hjälp knuffa i virket på våren. Minns särskilt en händelse, han och Snabb-Einar var nedanför herrgården i Lindesnäs för att få ner virke i Äskan. Det krånglade aningen, så Sten stod nere i älvkanten med båtshaken och tog i för allt han var värd för att få loss och fart på en virkeshög. När detta pågick så kom jägmästaren Nelsén på besök. När han fick se Stens belägenhet, så fattade han tag i en båtshake och utan tvekan ner till älvkanten för att hjälpa till. Någoting gick fel, Nelsén halkade och föll ut i Äskans kalla vatten, hans hatt kom i vattnet också. Sten minns än idag att Nelsén blixtnabbt fångade sin hatt ur det

iskalla vattnet, satte hatten åter på plats så att vattnet forsade över hans ansikte. Sten hade svårt att hålla sig för skratt, Nelsèn sade till Snabb-Einar att det var tillåtet att skratta.

Dalälvarnas flottningsförening

Föreningen bildades 1865 och lades ned 1970 då flottningen upphörde. De var ansvariga för all flottning i länet, såg till att flottarna hade det material som krävdes. Även baracker och timmerkojor längs vattendragen. Idag finns flottarbaracken kvar där Äskan rinner ut i Bysjön, också en barack kvar vid Köråsälven. För den som är intresserad, så har föreningen ett omfattande visningsmaterial vid Siljansfors Skogsmuseum i Mora.

Roland Axelsson

Länsen: stockar sammanlänkade med speciella kedjor.

Flotet: timmer och massaved samlade inom länsen.

Bröt: oordnad samling av stockar och massaved som stoppar upp övrigt virke att passera.

Hjulbäcks Bygg

FÄRSKKAPAD VED
Blandved Björkved
Transporter enl. ÖK

Västerdala Ved HB

Tfn. 070 6702154

Välkommen till Bettys skafferi
livsstilsbutik med
lantlig inredning

smörgåstårter
räksmörgåsar

endast beställning

LANTLIG HEMINREDNING
BETTYS
SKAFFERI

— NÅS —
MEDBORGARHUSET 2
Torsdag-fredag 12-18
Lördag 10-14
Medborgarhuset 2, Nås
070-306 70 24

VÅR SPECIALITET SKOGS & HUSTRANSPORTER.

Hemmings Åkeri AB

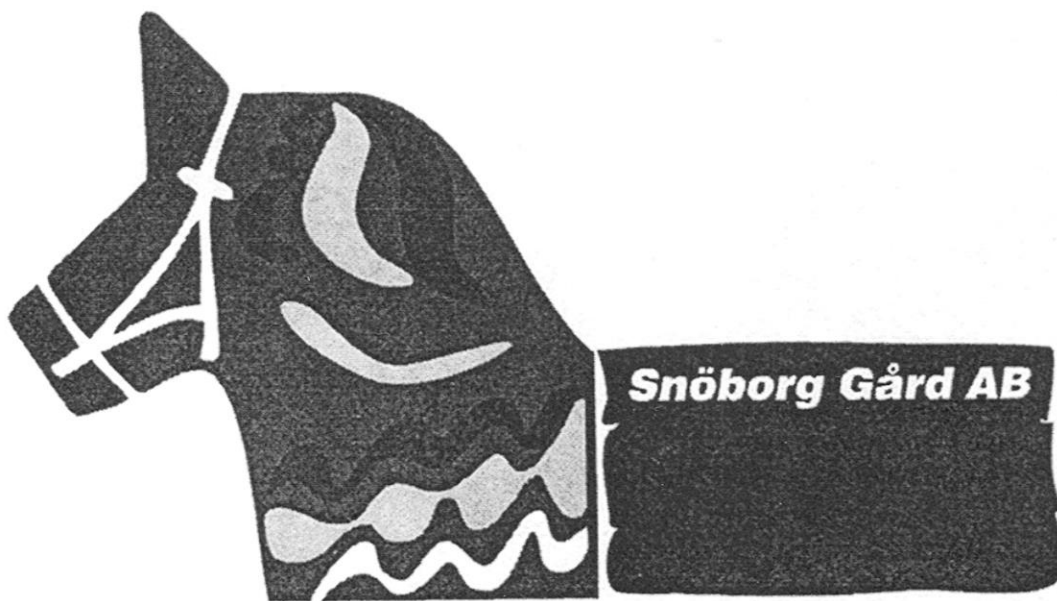
PER & BÖRJE

Specialitet
Skogs- & Hustransporter

Storbyn 12
780 53 Nås

Tel + fax: 0281-300 90
Per mobil: 070-213 68 99
Börje mobil: 070-263 33 54
Mail: hemming.ab@xpress.se

... KÄNDA FÖR
SNABBA TRANSPORTER!

POTATIS OCH PELLETS

JANNE 070-6975123 & ANN 070-6975663

*...hur är Din sommar, dansar Du i Storängar,
ligger Du i tält eller i soestolen??*

**....vilket som, kom ihåg vi har både
mat och förströelser för alla, Du
är alltid välkommen till oss !!**

**NÅS SERVICECENTER
TEL. 0281-302 19**

Se vår möbelutställning!

WOKUS, POKUS!

ATT TROLLA BORT SAKER
ÄR EN **KONST**...

..ATT HITTA DEM ÄR
TEKNIK, VI HAR
DEN **TEKNIKEN**!!

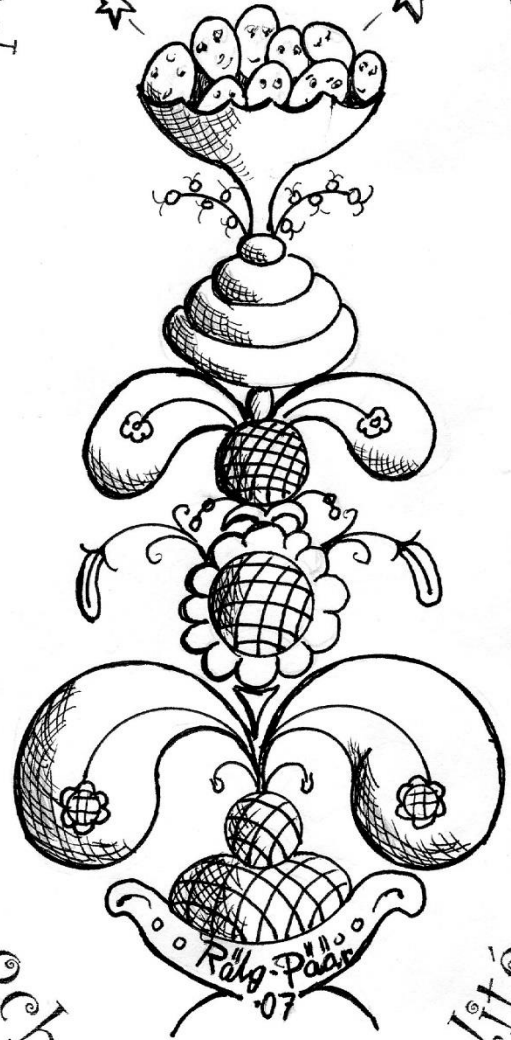
Vi arbetar i huvudsak med
GPS-inmätning och dokumen-
tation ledningsnät.

Hagström

NÄRSJÖVÄGEN 2
78053 NÅS

MOB. 070-6208271

...Potatisen med 200!

...och ögon för kvalité...

Bröderna Olérs AB.

Nederborg Nås.

Telefon 0281 - 30 261

Carl von Linnés besök i Nås 20-24 augusti 1734

Efter medicinstudierna i Uppsala gjorde Carl von Linné forskarresor till Lappland 1732 och Dalarna 1734. Med ekonomiskt stöd från främst Kongliga Vetenskaps sAcademien sändes statliga brev till prästgårdar, häradsdomare, bergmästare osv efter resvägarna, där de uppmanades härbärgera Linné och hans resesällskap. Nya utländska dekorativa trädgårdsväxter och fruktträd odlades nästan endast hos de nämnda och främst vid gods och slott i södra Sverige. Linné skrev: *I Dalarna häruppe äro inga säterier eller frälsegods*. Under 1700-talet odlades få prydnadsväxter hos allmogen eftersom odling av annat än läke- och nyttoväxter för familjens överlevnad ansågs som onödig lyx.

Linné, sju studenter och två medhjälpare avreste 3 juli 1734 (nuv. 14 juli) med hästar från Falun och sov över hos prosten Lundvall i Bjursås prästgård, där det odlades bl.a. körsbär, äpple och päron. Sedan reste de vidare till bl.a. Leksand, Orsa, Mora, Älvdalen och upp i fjällen i Särna och Röros. Därifrån ner till Lima, Malung, Nås, Gagnef innan de återkom till Falun. När sällskapet kom till Nås på kvällen den 20 augusti inkvarterades de i prästgården där "Pastor Dicander, M. Eric [1687–1741]. *Doctus, sapiens* (en lärd, klok) verkade." Under några olika rubriker som mineraler, geografi, folkkultur, zoologi och botanik beskrev Linné sina iakttagelser under resan, och vad lokala personer berättade. Här återger jag och kommenterar det han skrev om den handfull odlade växter han nämner. Direkta citat från Linné markeras med *kursiv*, och **fet** stil inleder varje växtbeskrivning.

Växterna vid prästgården

I trädgården var äppel med färdig frukt – Äpplen (*Malus* släktet) varav alla sorter i hela världen härstammar från Kina och några arter och former utvecklades sedan från *Malus sieversii* i Kazakstan, NW Kina och W Sibirien. Vilka sorter som fanns vid Nås prästgård "vete gudarna", för det fanns många sorter redan under 1700-talet i Sverige. Men sannolikt ympades några grenar därifrån in på andra grundstammar och dessa kan finnas kvar i Nås. Vid deras naturliga växtplatser i Kazakstan växer växer ca fyra arter i olika former fortfarande på bergssidorna och i dalarna, både som små buskar till mycket stora träd. Förädlade matäpplen i Europa kallas *Malus x domestica* + 'Sortnamn'. Förädlade äpplen har odlats i Sverige sedan åtminstone 1300-talet, sannolikt mycket längre

Vildapeln (*Malus sylvestris*) i Europa är oftast en relativt liten buske, sällan högre än 5 m. De flesta fröstammar av vildapel har på långa skaft, små, hårda, runda frukter, ca 3 cm i diam., grön-gula, ibland röttonade på solsidan. De är sura och beska men sägs ha odlats på gårdar som foder åt grisar, men i senare tid också till marmelad. Även *Malus pumila*, syn. *M. domestica*, kan förekomma förvildad i Sverige, den har kortare bladskaft och håriga till grått filthåriga blad. Röda eller gula frukter till ca 2 cm.

Bilderna visar en

buskformad *Malus* kultivar som växt i trädgården hos min broder Enar Eriksson i Björbo. Foto på frukterna: Torsten Johansson

Chrysanthemum – kanske var det prästkrage (*Chrysanthemum leucanthemum*) som nu heter *Leucanthemum vulgare* och växer vild i hela Sverige. Den kan förväxlas med den allmänna åkerkullan (*Anthemis arvensis*) som också den har vita prästkragelika blommor. Bengt Ehnström tror att Linné kan ha sett färgkulla (*Anthemis tinctoria* L.) som förr växte i åkrar och ofta flyttades in i trädgårdar. Färgkulla har många starkt gul-orange blommor och kallades förr i Nås ”gul prästkrage” och var en viktig färgväxt. Hos Ehnström kommer det ibland upp fröplantor efter jordbearbetning som visar att den växt där tidigare. De blommor juni till sept. Färgkulla kan förväxlas med gullkrage (*Chrysanthemum segetum*), [seges -säd, gröda, - växer bland säd]. Ett annat växtalternativ som Linné kan ha avsett är renfana (*Tanacetum vulgare*) som tidigare hette *Chrysanthemum vulgare* och är känd sedan medeltiden. Ehnström ser spridda bestånd av renfana efter större vägar nära Nederborg och Storbryn.

”Prästkrage”, ev. åkerkulla. Foto: Enar Eriksson.

Lychnis chalconica – studentnejlika som även kallades kärleksblomster och Jerusalems blomster efter dess vita korsteckning i de röda blomloberna. Det förekom både enkla och fyllda blommor i rött eller vitt. De kom från Östeuropa och Sibirien och odlades rätt vanligt i Sverige från 1700-talet och kan hittas förvildade. Den närbesläktade purpurklätt (*Lychnis coronaria*) är numera populär i trädgårdar. Enligt Linné odlades de vid Åls prästgård. Den har större rundade, starkt lilaröda lobber och grå filthåriga blad.

Lychnis coronaria. Purpurklätt i Tapp Bengts trädgård. i Göteborg.
P. officinalis 'Rubra Pleno'. Bondpion. Tapp Bengt.

Paeonia – Pioner, namnet efter lärjungen Paion som inom den grekiska mytologin var gudarnas läkare vid Olympen, fram till 300-talet f Kr. Rötterna från olika pionarter har långt före vår tideräkning varit en läkewäxt, främst i Kina och under medeltidens Europa användes rötterna av *Paeonia officinalis* och *P. mascula* till allt från barnafödande till att mota bort onda andar, bota gallsten, epileptiska anfall och lindra tandvärk mm.

Linné nämnde inte artnamnet i Nås men sannolikt var det en kulturform av *P. officinalis* som fanns i odlingar i Sverige redan före 1636. Former med fyllda röda och

vita blommor beskrevs i både texter och teckningar från 1600-talet. Bondpionen *P. officinalis* 'Rubra Pleno' med röda fyllda blommor, var en av de första perennerna som odlades i Sverige enbart för sin skönhets skull. Först vid de bättre bemedlade trädgårdar, men blev efterhand alltmer vanlig. *P. officinalis* började kallas bondpion när de förnämare folken började odla de dyrare doftpionerna och andra arter och sorter från Kina och Sibirien som först fördes till England och till Norden under Linnés tid. Bondpionen tillhörde sedan torpen och de små stugorna i bl.a. Dalarna, speciellt under 1900-talet. De ”glömdes sedan bort”, men efter mitten av 1900-talet hade den ”äkta bondpionen” blivit en sällsynt raritet. Enl. mig är det en av de tåligaste pionerna och en av de vackraste förutom trädpionerna och några andra kultivarer från Kina.

Lilium croceum – Här dristar jag mig att påstå att Linnés växtnamn i Dalaresan kanske är felaktigt, för det bör ha varit brandlilja (*Lilium* var. *bulbiferum*) istället för varieteten *croceum* (saffranslilja) som är vanligare i centrala Europa och odlades främst i södra Sverige, sällan i landets nordligaste delar. *Lilium* blommor i slutet av maj, juni och in i juli, så när Linné var i Nås 20–24 aug var de sannolikt nedvissnade. Ev. fick Linné namnet från sina medföljande studenter eller någon annan, men namnen på de två varieteterna var och är omtvistat. Hur som helst härstammar sannolikt de

förvildade brandgula liljorna i Nås från prästgården. Deras förökade liljelökar ”fick fötter” och spreds till bybornas stugor och lökar togs sedan med till bl.a. Vinbergets fäbodrar och Sigfridstorp där de växer rikligt. Idag kan avkommor ses i de flesta trädgårdarna i Nås, samt i min och Göteborgs Botaniska trädgård.

Förvildade ”brandgula liljor”, *Lilium var bulbiferum* vid Vinberget i Nås. Foto: Täpp Bengt,
Foto av brandliljan på omslagets första sida: Torsten Johansson.

Brandliljorna härstammar från de europeiska Alperna och många mellanformer var några av de äldsta införda prydnadsväxterna, kanske sedan medeltiden som medicinalväxter. De odlades i Tyskland under 1500-talet och avbildades i flera Nordiska floror under 1600-talet. Under 1700-talet odlades främst varieteten *bulbiferum* i hela Sverige och den har groddknoppar (bulbillar) i bladvecken, medan var. *croceum* (saffranslilja) oftast saknar dessa groddknoppar och blommorna har ofta lite gulare toner, men är i allt annat identisk. Många skriver att liljebaggen (*Lilioceris lili*), som är en mycket vacker lackröd kannibal, 6-8 mm lång som fullbildad, gärna äter på saffransliljorna men inte på brandliljorna. Denna observation har även konstaterats av Bengt Ehnström.

Ostruthium kultiverades, men sades växa på ett ställe av sig självt. Sannolikt var det mästerrot (*Peucedanum ostruthium* Linné 1755) som härstammar från europeiska Alperna. Namnet mästerrot syftar på dess mångsidiga användning i äldre tiders folkmedicin och nämndes av Adam Lonizer 1557. Den odlades som medicinalväxt och jordstammar såldes på apoteken. Den ansågs ha undergörande egenskaper och kallades ett *remedium divinum* (gudomligt läkemedel) och användes mot det mesta, bl. a. mot njursten, frossa, mask, kolik och fyllerigalenskap. Den fleråriga örten har vita, ibland rödaktiga blommor. Grov krypande jordstam och aromatisk doft och dess blad liknar kirskaål. Mästerrot kan påträffas kvarstående intill gamla bondgårdar och fäbodrar men förekommer sällsynt från Skåne till Dalarna. I Nås kallades den för ”kobota”, ett avkok på växten gavs till kor vid olika krämpor. (I botanisk litteratur står att första fynduppgift är från Lima i Dalarna, men vad jag kan utläsa av Linnés dagboksanteckningar nämner han inte *ostruthium* när han var i Lima. Stämmer detta bör fynduppgiften i växtlitteratur rättas till Nås). Bengt Ehnström ser, sedan ca 50 år tillbaka, mästerrot

intill sin fäbodstuga vid Gräsberget och i Mellanborg, samt en stor förekomst nere vid Digerliden. De förekommer även högst upp i Skansbacken.

Amaranthus – Linné nämnde bara släktnamnet, men kanske var det svinamarant (*A. retroflexus*) från Nordamerika. Den kan bli 1,7 m hög, med kottlika ljusgröna blommor på topparna. Eller grönamarant (*A. hybridus* ssp. *powellii*) som är lägre och är från varmt tempererade Sydamerika så den är sannolikt inte så köldtolerant. Amarantväxterna odlades för dess näringsrika fröer och bladen stuvades som spenat, men några även som prydnad.

Faba equina växte bra i kålgården. – sannolikt bondböna, Wälsk böna som nu heter **Vicia faba**. Bondböner har odlats i Sverige sedan forntiden och användes inte bara färska utan torkades även för att göra mjöl. Kungl.

Vetenskapsakademien skrev att *V. faba* var en vanlig ingrediens i husmanskosten, som i soppor och bönvälling. Släktet *Vicker* i familjen ärtväxter innehåller flera böntypsformer som i en stor del av världen odlas för mat. Varianter som bl.a. hästböna, fältböna eller kryddböna, med mindre och hårdare böner används för djurfoder. Dessa sorter liknar den vilda arten och används för deras starkare smak i livsmedelsrecept. Hästböna (*V. faba* var. *equina* eller *V. sativa*) odlades som foderväxt och grön gödsel. Åkerböna eller klockböna (*Vicia faba* 'Minuta') har mindre böner än den vanliga bondbönan som odlas i trädgårdar och den användes även som en täckväxt. Ca 17 *Vicia* sorter anges idag som kvarstående eller vildväxande i Sverige, varav de vanligaste är skogsvicker, häckvicker och främst utbredd är kråkvicker som finns i hela landet, på eller intill gammal kulturmark.

Portulaca – Sannolikt trädgårdsportlak *Portulaca oleracea* som ev. har sitt ursprung i Indien och ssp. *sativa* har sedan gammalt odlats som en salladsgrönsak och har använts ungefär som spenat. Den har även använts mot skörbjugg på de Ostindiska skeppen för den är rik på vitaminer. Några former eller underarter är vilt växande idag, bl.a. på sandiga havsstränder längs den södra svenska kusten. (Portlak, *P. oleracea* nämnde Linné även under Lapplandsresan 1732).

Balsamita – Sannolikt balsamblad som idag heter *Tanacetum balsamita* men förr *Balsamita major*. Arten kom från Kaukasus under tidig medeltid och odlades allmänt i bl.a. Sverige och kan påträffas förvildad. Det är en 60–70 cm hög, flerårig doft- och kryddväxt som använts som te mot förkylningar och bot för magproblem. Dess väldoftande blad användes även i kyrkkvasten (bukett) som man luktade på för att hålla sig vaken under predikan. Den kallas även luktsalvia och bondsalvia och, felaktigt, svensk salvia.

Linné skrev även om växter som användes för sina dofter

Gramen miliaceum odoratum bruktes af kullorna i pouquetter såsom parfume. (*Gramen* –gräs, *odoratum* –odör, doftande). Detta bör ha varit doftmyskgräs (*Hierochloë odorata*) och kallas bl.a. luktåtel, mariagräs, ängsmyskgräs och saluförs som vaniljgräs, eftersom det har vaniljliknande doft. I bl.a. Nås och Dala-Järna gjordes små buketter av löftgräsvippan som lades i linneskåpen. Pojkarna satte några i knapphål i brösthöjd när de skulle ut och dansa med kullorna. Det har även bl.a. använts som rökelse och snapskrydda under många hundra år. (Det vildväxande gräset innehåller dock kumarin som har antikoagulerande egenskaper och används inom läkemedelsindustrin, så jag varnar alla att dricka löftgräs-snaps i stora mängder). Många starkt doftande växter användes förr i historien för att dölja människors smutsiga dofter men även inom tempel och kyrkor för att hålla folk ”vakna och i viss trans”.

Linné skrev vid Nås kyrka: *Tron sjöngs omväxlande av mankönet och kvinnkönet, så att kvinnfolken sjunga den andra versen utan manfolkens tillhjälp. Här var ett makalöst dundrande i kyrkan av det var och en agerade den andras spögubbe, eller slogo i bänkarna för varandra, då sömnen dem anfäktade så hårt, att ingen nyss prästvigd bondpräst skulle kunna slå så hårt i predikstolen.*

Linné skrev i Älvdalen om Johannislöken som odlades rikligt i bygden: ”... varest han, helst av kvinnfolken, såsom det raraste aroma i kyrkan tuggas”.

Johannislök – bör ha varit Piplök (*Allium fistulosum*) som ännu heter bl.a. Johannislauch och Jakobslauch i Tyskland, (*fistulosum* [= ihålig, rörformad]). Sorten har ev. sitt kulturursprung från W Kina och den har odlats som grönsak sedan antiken i Europa. Namnet bör syfta på Johannes (Johannes)

Döparens dag som under 1700-talets kalender motsvarar dagens 5 juli, då den kunde börja skördas. Piplök saluförs numera under namnet Salladslök.

Länsmannen i Nås hade planterat Potatoës som växte braf – det var kronolänsmän Anders Schedin som odlade potatis. Även i Lima skrev Linné att potatis växte bra, och han noterade 1732 att landshövdingen J. Grundel, i Röbbäcks by odlade potatis, *där potatisblasten inte blev högre än vallmo*. Landshövdingarna fick i uppgift av bl.a. Statens Kommerskollegium att dela ut importerad utsädespotatis för att uppmuntra allmogen till odling under 1700-talet. Men i de flesta skrifter framkommer att nästan alla tyckte de var osmakliga, så de flesta gav knölna till grisarna. Sannolikt var det dock endast några få som småskaligt odlade potatis i Nås fram till första halvan av 1800-talet då de var tvingade att främst odla den livsviktiga säden på sina små åkerlappar.

Humbla är här ringa eller på hwart ställe litet, lagad utqan kupor, växer dock, där den väl cultiveras. Humle, *Humulus lupulus* har odlats i Sverige sedan medeltiden, kanske ännu tidigare. I de medeltida lagarna föreskrevs att bönderna skulle odla humle men i vilken utsträckning lagarna följdes i Nås vet vi inte. Den var en viktig ingrediens vid öltillverkning där den ersatte pors (*Myric gale*) som före humlen var den inhemska ölkryddan. Genom de tyska renhetslagarna som endast tillät att öl bryggdes med humle, malt och vatten så konkurrerades porsölet ut.

Några kommentarer: Under sina resor skrev Linné dagboksanteckningar, varav hans originalblad (*Caroli Linnaei, P.S.R. Iter Dalecarlicum*) förvaras hos Linnean Society i London. De vilda naturliga växtarterna som nämndes i Dalaresan beskrevs ingående i *Caroli Linnaei Flora Dalecarlica* och finns även i flera senare floror, så dessa har jag inte kommenterat i denna artikel. Jag har omvandlat dåtidens julianska- till dagens gregorianska kalender, vilket betyder ca +11 dagar senare än de datum Linné angav i sina dagboksblad, detta för att få rätt blomtider enligt dagens datum. Under hans resa i Dalarna från nuvarande 14 juli till 28 augusti var många växter utblommade, vilket sannolikt bidrog till att Linné ofta angav endast släktnamnet.

Den nuvarande prästgården i Nås byggdes på 1780-talet. Den gamla fanns på samma tomt, och man kan anta att trädgården hade ungefär samma utsträckning på Linnés tid som i dag, men detta är inte utforskat.

Text och bilder Tjapp Bengt Eriksson, där inte annat anges.

...Batteriladdare utvecklar Vi

TEL. 0281-30400
Hemsida. www.batteriladdare.com

Swede electronics

KATRINAS GÅRD NÅS

Potatis, skog

TEL 0705578517

Tel 0703292900

Rättelse:

I artikeln om gammeltallen i Lindesnäs i *Nåsvargen* 2018, decembernumret, hade det blivit fel.

Det var Laila Broqvist som berättade att hon hört reliktbocken trumma i en av de två jättetallar hon hade på sin tomt efter Lövsjövägen. En av dessa har nu fällts berättade Birgitta Norman för *Nåsvargen*, och när man räknade årsringarna befanns det att den bara var 70 år. Det för osökt tanken till s.k. fäbodgranar – träd som fått växa under de bästa förhållanden och där årstillväxten varit ovanligt stor. Även dessa blir jätteträd på kort tid. Men Birgitta minns tallarna som jätteträd redan när hon var barn och gammeltallen i vägkorsningen är både störst och troligen äldst.

Möckelind Erik

Del 2: Från Nederborg till Vattrangi.

Detta har hänt: *Möckelind Erik Larsson (1873–1940) är spelman i Nås. Han gifter sig 1895 med Karolina Larsdotter och de får två döttrar. 1897 blir Erik frälst och går med i Frälsningsarmén. 1923 emigrerar familjen till Amerika. Där börjar han skicka hem låtuppteckningar till Nås. Det är dessa uppteckningar vi nu följer.*

Möckelind Eriks första uppteckningar härrör sig från Transtrand 1909. De flesta av uppteckningarna saknar dansbeteckning, men det finns en namngiven schottis. När jag spelar dem så tycker jag att några låter som en vismelodi, kanske ytterligare en schottis. Så finns det några uppteckningar utan dansbeteckning i 6/8-dels takt. De tidigaste valserna i Sverige och Norge, de första åren på 1800-talet, noterades i 6/8-takt eller 3/8-takt men efter några år blev det standard att notera vals i 3/4-takt. Att Möckelind Erik väljer att skriva som han gör kan tyda på att det är en noteringsövning. Han tecknar upp den tidens modemusik. Den äldre polskemusiken i Transtrand, som sedan blir populär under folkmusikvågen på 1970-talet, är rytmiskt mer komplicerad. Kanske ansåg Erik den vara för svår att fånga på noter.

Men hur var det med 6/8-delstakten? En förklaring till att Möckelind Erik valde att notera låten på det sättet kan vara att han då slapp att skriva trioler. Trioler kan vara tydliga, de kan också varieras. Många gånger kan triolen sägas utgöra en del av effektförrådet för spelmannen. Den används som en variation eller beroende av markering förstärkare eller försvagare av en del i låten. Uppteckningarna i 6/8-dels takt saknar beteckningar men verkar vara hambo, hambopolkett eller polska.

Erik genomgick en omvändelse 1897 och anslöt sig till Frälsningsarmén. 1905 skedde en sprängning av rörelsen och Svenska Frälsningsarmén bildades. Orsaken var ekonomisk, man opponerade sig mot styrningen från England som innebar att intäkterna i verksamheten skulle överföras till London för att senare fördelas. Hyllningarna till grundaren William Booths familj och närmaste väckte anstöt och en reformrörelse bildades i Sverige, USA, Tyskland, Schweiz och Finland. Konflikten var också teologisk. I ”engelska” Frälsningsarmén delades inte nattvarden ut och dop förekom inte vilket infördes i Svenska Frälsningsarmén. Vid splittringen i mars 1905 lämnade hela eller delar av lokala kårer i Dalarna organisationen: Ludvika, Insjön, Grängesberg, Falun, Vansbro och Gagnef. Speciellt stod striden i uppenbar dager i Dala-Järna där en livaktig kår bildades 1913. Möckelind Erik stannade kvar i den ursprungliga Frälsningsarmén och överfördes från kåren i Vansbro till Nås.

1911 tecknar Möckelind Erik upp två låtar i Öje, ”**Minne från Öje**”, en marsch och ”**Gamal Låt. Från Transtrand**”. Den sistnämnda är upptecknad av, det ser ut som ”Erik Ivarsson”, men det är osäkert. Det går dock att utläsa att det är Anna Sällberg (eg. Sellberg f.1887) i Löfnäs, Transtrand som spelat. Andra repriserna tecknas ännu en gång med noteringen ”(2 repris som den spelas av E. Löf Öje)” Soldaten Erik Löf, f. 1853, hade en dotter, f. 1891, Karolina Löf-Holén, som kom att intervjuas 1969 av Gertrud Sundvik för Dalarnas museums räkning (DM BA 0044 nr 2). Då spelade hon den brudmarsch som spelades vid farfaderns bröllop.

En ”**Gamal-Låt**” väcker intresse. Det är en ”Folkvisa från Dalarna” som har ”Överställd Bas”, G-strängen är stämd till A. Notabelt är en anteckning som väcker intresse...”spelad af en flicka vid Zorns tävlingar”. Vid Zorns tävlingar i Gesunda 1906 var 15-åriga Kings Selma från Garsås i Mora med som deltagare. Vid tävlingarna på Sandängarna i Mora 1907 deltog och fick Kings Selma ett extrapris på 10 kronor. 1908, återigen på Sandängarna var Selma med, liksom Anders Frisells dotter Viola. Anders Frisell var erfaren och kunde ge goda råd av låtval till sin dotter. Det kunde vara Selma eller Viola som var den som Möckelind Erik hade hört spela. Den blev senare, i en snarlik variant, känd som Leksands brudmarsch.

Under rubriken ”Minnen från Fäbodvallen” håller Erik en föreläsning ”På Musikfästen, påsk, 12-13. Frälsningsarmén, Nås”.

Så... ”**Tuppens Pers Marschlek**”. Jan Erik Andersson i Utankyrka spelade den för Möckelind Erik 23 november 1919. ”År 1847 spelte Dahlgren denna marsch, då Olers Jon Jonsson, Nederborg och Brita Andersdotter, Kvarnholn firade bröllop i Nederborg, sade Anders Kars som var med (Mina morförelrar. E.L.)”. Denna marschlek är inget mer eller mindre än den som allmänt kallas ”**Äppelbo gånglåt**”. Den version som fått spridning baseras på en uppteckning från 1924 som gjordes av kyrkoherden och spelmannen Johannes Skoglund i Äppelbo. Låten spelades då Emma Kristoffersson i Tyngsjö stod brud. Spelman var Carl Johan Karlsson-Carlström, känd som Ärtbergs Kalle (1826–1917).

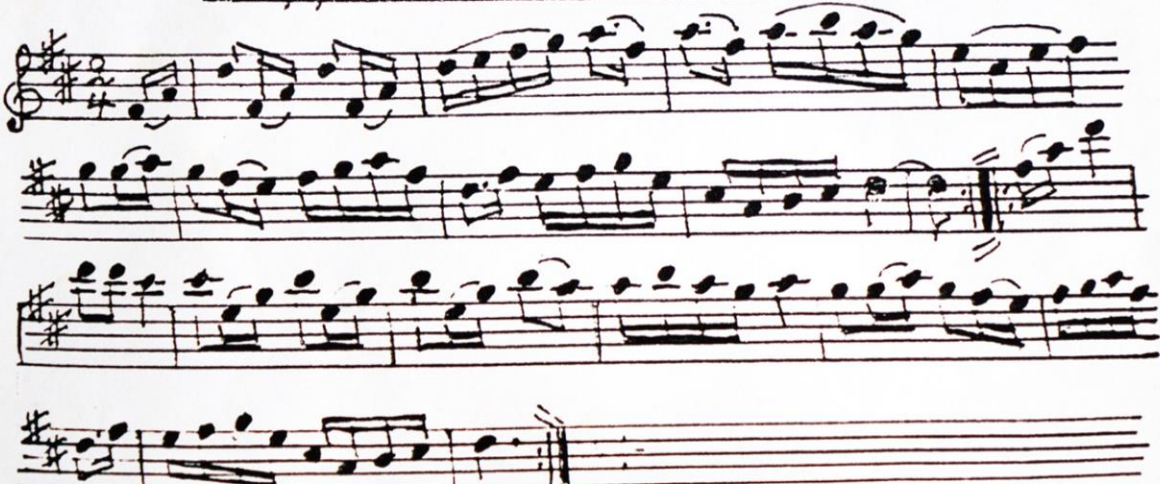
Skoglund var gudfader åt Bertil Nises (1922–2017) som fick lära sig låten. 1949 samlades spelmännen i Dalarna till spelmansstämma på Rommehed. En buss startade med Malung, Lima och Transtrands spelmanslag och samlade in spelmännen längs älven. I Äppelbo kom Bertil och Ivar Stolpe med liksom John Vestas, Vifors Erik och Johannes Skoglund (1882–1955). Sven Bohm var också snabb att lära sig låten och den spelades i bussen ända till ankomsten. När spelmännen steg av bussen fortsatte de att spela låten och den spreds till alla deltagare. Viktor Gustafsson (1857–1932) i Säfsnäs hade redan Ärtbergs Kalles låt på sin repertoar liksom Johan Danielsson, Emmas son.

Ärtberget ligger tre kilometer från stationssamhället Sågen där Malung, Äppelbo, Järna, Nås, Säfsnäs möts. Det är möjligt att vandra genom all socknarna på en dag. ”Tuppens Pers marschlek” kunde lätt sprida sig från Nederborg till Ärtberget och vidare till Vattrangi i Säfsnäs.

Thomas Fahlander.

Här en gammal marschlek, som Jan Erik Andersson, Utankyrkan spelte på fiolen, den 23 Nov. 1919 för mig, då jag upptecknade den, vilken han kallade:

Tuppens Pers Marschlek. (E.L. 1919)

År 1847 spelte Dahlgren denna marsch, då Olers Jon Jonsson, Nederborg och Brita Andersdotter, Kvarnholn firade bröllop i Nederborg, sade Anders Lars, som var med (Mina morförelrar. E.L.)

- Badrumsinredning
- Spik & Skruvsortiment
- Uthyrning av mattvätt
te.x. till bilklädsel, möbler
& heltäckningsmattor

Allt under samma tak

Butik med kvalitetsprodukter inom
Färg, tapeter, golv, kakel & klinkers

Vi utför även arbeten inom

Målning inom & utomhus

Tapetsering

Mattläggning

Slipning av golv & trappor

Plattsättning

Murning

Våtrumsarbeten

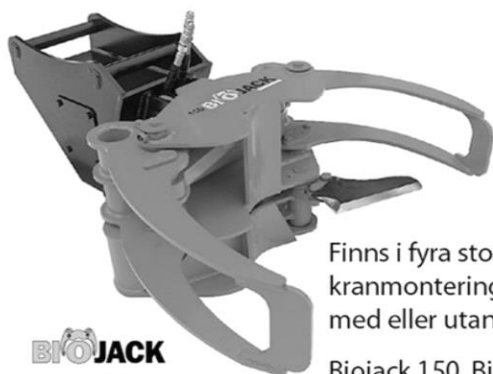
Kom ihåg rotavdraget

färg golv & inredning

Tel 0281-596040 Öppettider Mån-Fre 10:00-18:00 Lör 10:00-13:00

MÅLERIFÖRETAGARNA

BIOJACK
Energiklipp

Finns i fyra storlekar både för
kranmontering och för grävmaskiner,
med eller utan ackumulering.

Biojack 150, Biojack 180,
Biojack 230, Biojack 300.

Dala-Gripen & Dala-Fästet

- finns i gripande många modeller

- Entreprenad • Sten/Sorterings • Multigripar
- Timmer & Risgripar 0,08-0,42 m²

SITRIGHT
— NUMMER ETT I SKOGEN —

Tel: 0281-300 30
Fax: 0281-59 51 07
www.sit-right.se

Nåsvargens distributionsavdelning rapporterar

Köpa *Nåsvargen* över disk i Nås kan du göra på macken, Gulf, och Nickusboden, som drivs av Nås hemslöjdsförening. Tillfälliga och säsongsbundna försäljningsställen finns också, bl. a. vid Lisskvarngården, i Lindesnäs och på Storänget. I Järna säljer Ja Järna *Nåsvargen*.

Till biblioteken i Vansbro, Järna samt Länsbiblioteket i Falun distribueras vårt lokala organ för utlån och/eller läsning på plats. Gällande regelverk säger att tryckeriet skickar s. k. pliktexemplar till KB, Kungliga biblioteket bl. a. Många intresserade läsare, som inte bor i vårt närområde eller besöker Nås ofta, får tidningen skickad till sig av närstående eller goda vänner.

Prenumeration är ytterligare ett sätt att få tillgång till en färsk *Nåsvarg*. Då tillkommer portokostnad. Listan med prenumeranter växer och *Nåsvargar* skickas till både privatpersoner och museer i många svenska landskap. Även många av de äldre numren finns kvar i lager och kan erhållas efter kontakt med PEJ, 0281-30080, 0702649123 eller pejont@gmail.com

Annonörer och du som medverkar med material till *Nåsvargen* erhåller ett exemplar av det aktuella numret. Redaktör Dåpp Inger Larsson tar emot färdigt material, idéer och frågor via 0708778601 eller inger.larsson@su.se

Ni som läst *Nåsvargen* ser att tidningen innehåller material om skilda ämnen och i olika former, såsom sånger, roliga historier, foton och, naturligtvis, artiklar. Anknypningen till Nås under olika tidsepoker är kärnan som förenar allt innehåll.

Tidigare distributionsarbetare/-ansvariga har lagt ut exemplar av *Nåsvargen* bl. a. i väntrum. Från ett sådant vittnade en man, med flera mils resa dit, att han gärna skjutsade dit sin fru, för att själv hinna läsa *Nåsvargen*, medan frun blev behandlad.

En väntade i ett annat väntrum, dit han körde många mil, berömde bredden på *Nåsvargens* innehåll och uppskattade den slumpartade kontakten med distributören, som möjliggjorde köp av en packe gamla nummer samt det då aktuella numret

Det senaste beviset på *Nåsvargens* popularitet är rapport från ännu ett väntrum. Där placerades i november 2018 tre gamla, svartvita nummer av "Vargen" i en tidningssnurra fylld med färgglada, "glassiga" tidskrifter. "Vargarna" försågs med stämplor med institutionens namn. Efter två månader fanns bara en kvar.

Ett ökat antal läsare gläder redaktionen och Nås hembygdskommitté, som ger ut *Nåsvargen*. Gör fler intresserade glada med en *Nåsvarg* eller en årsprenumerations! Finns förslag på hur vi kan nå fler läsare, vill vi att ni kontaktar redaktionen (se ovan)

**PROBLEM...?
RING OSS!!**

Svetslego är en underleverantör av bearbetade och svetsade komponenter till verkstadsindustrin.

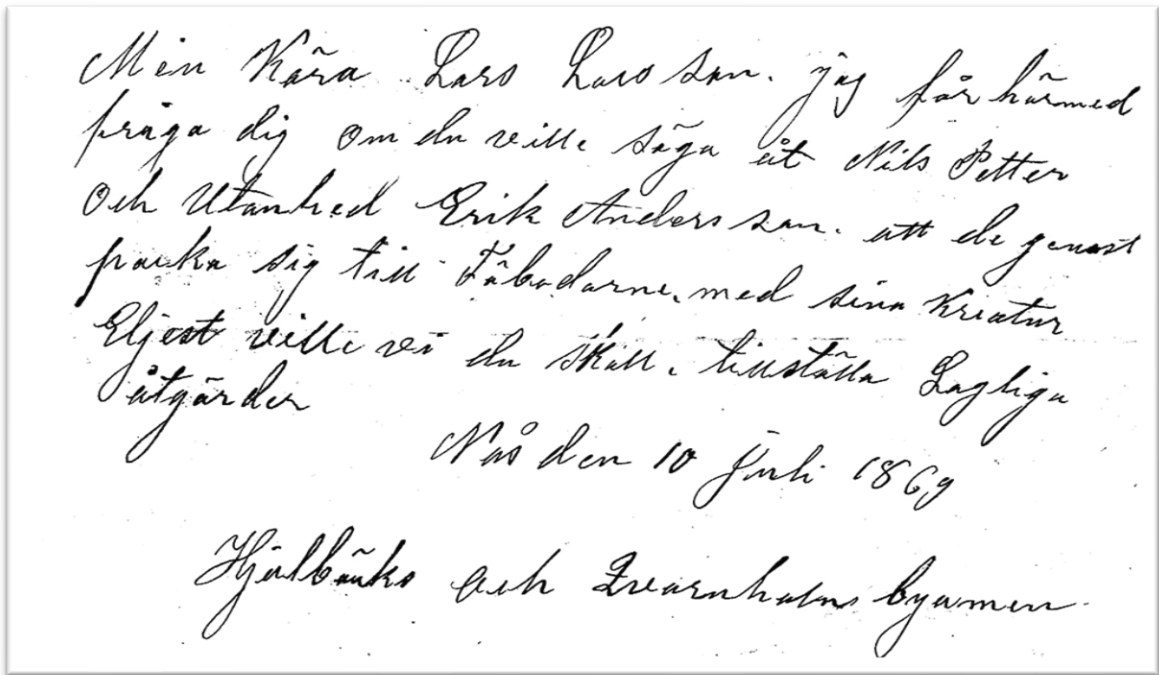
Vi är gärna med från konstruktionsstadiet och delar med oss av vår erfarenhet.

svetslego

Industrihuset Grönalid Vansbro Tel: 0281-109 69
Hemsida: www.svetslego.se

Brev till "Fjärsmannen Lars Larsson Nås Skansbacken".

Min Kära Lars Larsson. Jag får härmed
fråga dig om du ville säga åt Nils Petter
Och Utanhed Erik Andersson att de genast
packa sig till Fäbodarna med sina Kreatur
Eljest ville vi du skall tillställa Lagliga
Åtgärder
Nås den 10 Juli 1869
Hjälbäcks och Qvarnholms byamän

Min Kära Lars Larsson. Jag får härmed fråga dig om du ville säga åt Nils Petter Och Utanhed Erik Andersson att de genast packa sig till Fäbodarna med sina Kreatur. Eljest ville vi du skall tillställa Lagliga åtgärder.

Nås den 10 Juli 1869.

Hjälbäcks och Qvarnholms byamän.

Brevet visar hur allvarligt man uppfattade fäbodbruket 1869 och att ingen hade kvar sina kreatur nära byn.

Elis Wiklund.

Örns Erik o Gabriel besökte Hjärpholns pensionat någon gång på 1940 talet.

För att få in en öl måste man till denna också beställa en smörgås.

De tog in den ena ölen efter den andra med tillhörande smörgås Till slut började påläggerna på smörgåsarna återkomma varvid herrarna gick till akvariet och tog fiskar och la på smörgåsarna.

Många år senare satt Örns Erik hos oss och drack kaffe. Då frågade vi om detta var sant Svaret blev: ja hä e ä män vi feck fur betal fiskar.

En kantor diskuterade psalmer till en begravning och han undrade om änkan hade några förslag. Ja ,sa hon han dog lite för tidigt och han hade haft ett jobbigt liv, men jag kommer inte på hur psalmen börjar men det står ”en liten tid vi levat här med mycket möda och stort besvär” den tycker jag skulle passa bra.

Några pojkar höll på att dra till en vallbumässkuv på en plöjning en vår. En av pojkarnas far var hemma från arbetet på grund av sjukdom . Han såg att pojkarna blev smutsigare och smutsigare. Han öppnade fönstret och ropade. ”Sluta må hänge för i dag” En av pojkarna gick in till mamma och sa medan han med tummen pekade mot farsan ” Vant hä dann sôm skull löss vär sô jävla klen.

När Viktor Sjöström filmade i Nås

När Viktor Sjöström filmade Jerusalemfararna hade han fått med sig en hel del av sockenfolket – även mina farföräldrar [Jont Lars farföräldrar] ställde upp och kom åkande med häst och bäst-kärra.

Vid Ingmarsgården, Jugas Erikes, kom tre friare och skulle uppvakta den kvinnliga ungdomen där och var riktigt på friarfärd – välklädda som de voro. De hade åkt genom portlidret med sina kärror och hästar och det gick bra, men den sista av dem var Erik Gustafsson. Hans häst ville inte gå in genom lidret utan gjorde en tvärsväng så häftigt att kärran välte och körkarlen, Erik Gustafsson, flög i vädret och hamnade på backen så *varsamt* att hans skinnbyxa sprang läck och brackans innanmäte blev synligt. Häst och kärra sprang lång väg till älvbron.

Vid Nickusboden hade en kund snott till sej ett fickur med kedja. Han kom springande ut och där föll han ned mot vägen. Viktor Sjöström tyckte att tjuven slog sej hårdt mot vägen och scenen gjordes om flera gånger. Viktor Sjöström ville ändra på detta så att tjuven i stället skulle springa till höger och mot husets stengrund. Viktor Sjöström skulle visa hur det skulle göras – med den påföljden att han själv slog sig så hårdt emot stengrunden så att blodet rann över pannan. Han måste därför åka till Apoteket och där blev han hjälpt med blodstillande bandage.

Och där vid korsvägen Katrinas gata och Borgåkersvägen stod filmfotograf Julius Jessen och Viktor Sjöström och Britta kom gående med strumpstickgjärden mellan händerna. Viktor ville ha närbild på hur fingrarna och strumpstickorna arbetade tillsammans. Britta kunde inte visa detta utan Stark-Pers Halvars Kisti fanns i närheten och hade sin stickgjärd med sig i kjortelspriskan, och hon och Britta satte sig på dikeskanten och där blev det fart på lektionerna och strumpstickorna och Viktor Sjöström blev nöjd.

Min morfar Olérs Lars Jonsson fick i uppdrag att skjutsa Harriet Bosse till Klacken där de skulle kasta sig utför stupet och förkorta sitt kärleks olyckliga liv. Ett stadigt skyddsnet hade gjorts så att scenen kunde göras utan någon risk för Harriet Bosse. Vid hemfärden hade hon berättat för min morfar vilken fantastisk utsikt hon fick uppleva där uppe.

Erik Gustafsson kunde berätta att det var anno 1918 som jag kom med här i Nås. Jag kom från Stockholm och där var det smått om mat men här i Nås fick vi riktigt smör och mjölk och jag prydde min väst med den lila-färgade potatisblomman.

Nedtecknat av Jont Lars och förmedlat av Mats Jonth

Ännu en bild på Hakkstretta. Enligt uppgift är den tagen 1891 och personerna på bilden anges vara Sångkören m. fl. Någon som vet något om den kören?

Notera att det går en väg alldeles i älvkanten. Någon som minns den eller har bild på den? Kan älven ha underminerat vägen så den rasat ner i älven och flyttats?

Lägg också märke till att Hakkstretta var mycket större 1891 – enligt uppgift försvann delar av den med den stora översvämningen 1916.

I bakgrunden på andra sidan älven syns en stor gård. Vems bodde där? Hör av dig om du vet något om detta!

Bilden från Nås Hembygdsförenings arkiv.

Nås Hemslöjdsförening driver hemslöjdsbutiken Nickus-boa med allt som där finns inklusive material till nåsdräkten. Medlemsavgift 150:- kr per år. Anmäl dig till hemslöjds-föreningen antingen i Nickusboa eller maila info@nas.hemslojden.org eller ring 0281-30252.

Öppet to 14-18, lö 10-14.

Sommaröppet: må-lö från 17 juni till 10 augusti, må-fre kl 14-18, lö 10-14.

Från och med maj månad tar vi emot och säljer begagnade nåsdräktsdelar.

I **vävstugan** finns uppsatta vävar om du vill väva (betalar bara för den varp du använder). Anmäl intresse på telefon 0281-30252, eller kom in när Nickusboden är öppen

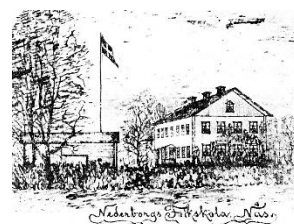
Lördag den 15 juni har vi hantverkare i arbete vid Nickusboden kl. 11-15. Välkommen!

<http://www.hemslojden.org/nas>

Nås Bygdegårdsförening.

Som medlem bidrar du till att Bygdegården (Gamla skolan) finns kvar för föreningar, utställningar, bibliotek mm. Avgiften är 100:- per familj och år. Pensionärer 50:-. Insättes på plusgiro 170575-5.

Kontaktperson om du vill hyra lokal är Veronica Andersson, tel. 0738163716.

Bokutlåning

finns på Bygdegården på tisdagar kl. 16-18 Där finns bl a kopior av hembygdstidningarna från 1916, 1940-talet och 1967 samt *Nåsvar-gen*. En läsecirkel har gått under våren och fler aktiviteter planeras. Håll koll!

Ingmarsspelens vänförening. Bli medlem och stöd Ingmarsspelen. Avgiften är 100 kronor per år. Betala till bankgiro: 5976-5214. Ange namn, adress och medlemsavgift 2019.

<http://www.ingmarsspelen.se/>

Nås sockenförening. Föreningen driver *Nås camping och stugor* vid Storänget och *Stugor på Finnmarken* för uthyrning. Ingen medlemsavgift.

<http://www.nas.se/bo.html>

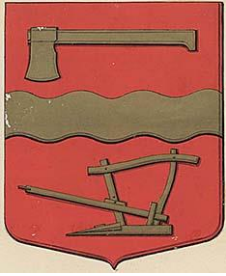
Nås barnbibliotek finns på förskolan Varglyan där alla är

välkomna att låna. Det går också bra att lämna tillbaka böcker som lånats i Järna eller Vansbro.

Bastun i Nås är öppen alla fredagar som är vardagar kl 1630–1930. Ta med egen handduk. Bastun finns i Idrottshallen.

Ordenshuset. IOGT-NTO-föreningen 2014 Brödralag (bildad 1894) äger och driver Ordenshuset i Nås. Där ordnas

bl a danser, kulturarrangemang och verksamheter för barn. För att hyra lokal kontakta Marianne Flodin tel 0281-30524. Om du vill bli medlem och därmed stödja verksamheten kontakta Ingvar Sivertsson tel 0281-

33022. Om du vill bidra till driften av Ordenshuset: Swedbank 8166-1, kontonr. 964406721-8 skriv ”gåva

Sommarprogram

Nås Hembygdsförening, Nås Hemslöjdsförening, Tobaksspinnarstämman, Ingmarsspelen,

9/6 Försommar vid Vinbergets fäbodrar kl. 15.00. Underhållning av Jonas Hansson, Peter Resare och Alf Bergkvist. Tipspromenad. Servering av kolbullar, kaffe och dricka. Vägvisning från Lindesnäs vägen.

15/6 Hantverkare i arbete vid Nickusboden kl. 11–15. Nås Hemslöjdsförening.

21/6 Midsommarkonsert i Nås kyrka kl. 12.00.

21/6 Midsommarfirande å Storänget kl 15.00–

23/6 Midsommarfirande vid Lisskvarngården kl. 14.00. Majstångsresning och dans kring stängen. Nås spelmanslag. Underhållning. Servering.

3/7 Byvandring i Hjulbäck kl. 18.30. Samlingsplats för vidare samökning skyltas efter transformatorstationen vid E16 – håll utkik! Ta med fika.

5/7 Berättarkväll vid Äskan, Lindesnäs, kl. 19.00. Vid sloboden. Infart vid Lindesnäs gårdsbageri. Kaffe med bröd, enbärdricka. Ev. samökning från Medborgarhuset kl. 18.30.

31/6–1/7 Tobaksspinnarstämman. Se <http://www.tobaksspinnarstamman.se/> för kursutbud och detaljerat program.

28/6–2/7 Ingmarsspelen. För tider och biljetter se lokal press eller <http://www.ingmarsspelen.se/> **29/6 Ingmarsspelskonsert i Nås kyrka kl. 19.00.**

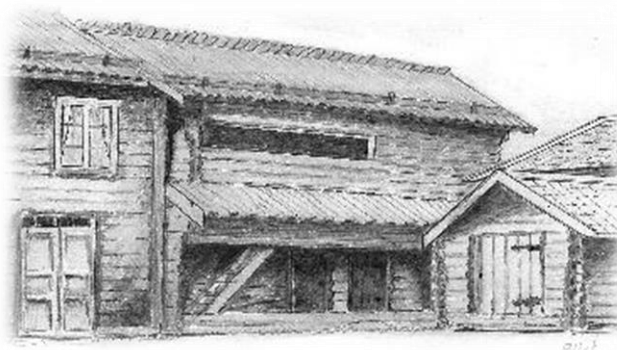
28/7 Slätterdag vid Lisskvarngård kl. 12–16. Blomstervandring med Bengt Ehnström, slätter med hästar, lieslätter, hässjning av hö. Demonstration av gamla hantverk. Lieslipning. Ta gärna med egen lie. Från kl 13 servering av glödstekt sill, potatis, tunnbröd. Samarrangemang med Naturskydds-föreningen.

2/8 Natt vid Nåsen kl. 22.00–. En kväll ägnad fäbodarnas musik. Arr. Tobaksspinnarstämman.

7/8 Allsångskväll på Lisskvarngården kl. 18.30
Hasse och Putte Ström. Inomhus vid regn.
Servering.

Lisskvarngården visas efter överenskommelse på 0281-30148 eller 070-3313459 tiden 20 juni-5 augusti. Även andra tider efter ök.

www.nashembygd.se

med

tel:

